

KĀDI NOSLĒPUMI
MEKLĒJAMI
RĪGAS DOMA
MŪROS

KĀDI NOSLĒPUMI MEKLĒJAMI RĪGAS DOMA MŪROS

Doma laukums

Skatu kartītēs, kurās iemūžināts Rīgas siluets no Daugavas puses, izceļas trīs dominantes – Sv. Pētera baznīca, Rīgas Doms un Sv. Jēkaba katedrāle. Rīgas Doma senie mūri mani allaž ir ļoti fascinējuši, un, lasot Kena Foleta megabiezo romānu “Zemes pilāri”, kas stāsta par katedrāļu celtniecību 12.–13. gadsimta Anglijā, atskārtu, ka arī Rīgas Doms taču ir celts tajā pašā laikā (pētījumi liecina, ka Doma celtniecība sākusies jau 1211. gadā). To apstiprināja arī mūsu gids – Rīgas Doma atjaunošanas vadītājs Ronalds Lūsis, kura vadītā pusotru stundu garā ekskursija aizlidoja vēja spārnēm.

JOPROJĀM – AIZRAUJOŠU PĒTĪJUMU UN ATKLĀJUMU OBJEKTS

“Ik pa brīdīm ienāk kāds, kurš vēlas ielūkoties mūsu pagrabos un atrast pazudušo tempļiešu zeltu, kas esot tieši šeit,” sākot ekskursiju pa baznīcu, smejas Ronalds Lūsis. Viņš piebilst,

ka pirms kāda laika daži Krievijas televīzijas kanāli šo leģendu izplatījuši un to pārtvēruši arī vairāki laikraksti, tomēr nekāda tempļiešu zelta te neesot. Tiesa, arheoloģiskie izrakumi pagājušā gadsimta 80. gados veikti vien ārpus baznīcas; pašā baznīcā nekādu izrakumu un pētījumu tikpat kā nav bijis – tik vien, cik 19. gadsimtā, kad notika rakšana, ievēlot apsildi, un arī mūsdienās, kad tika ierīkota centrālā apkure. “Tā ka Doms droši vien slēpj ne vienu vien noslēpumu,” rezumē mūsu gids un uzsver: “Mēs vienmēr aicinām pievērst uzmanību pašam dievnamam un tā arhitektūrai. Doms parāda Latvijas būvniecības vēsturi visspilgtāk – no pašiem pirmsākumiem 13. gadsimtā līdz pēdējām pārbūvēm 19. gadsimta beigās. Tādējādi diezgan droši varam teikt, ka šajā ēkā ir sakausēti visi arhitektūras stili: kāds vairāk, kāds mazāk, bet visi te ir atrodami. Dievnamam būvēts romānikas un gotikas stilā, kas lēnām pāraudzis līdz jūgendstilam ieejas portālā.”

Otrs aspekts, kam tiek pievērstā uzmanība, ir Rīgas Doma būvniecības vēsture, kas patiesībā

ir diezgan nezināma (ar to konspektīvā veidā var iepazīties Doma krustejā izveidotajā ekspozīcijā). “Tāpēc mūs diezgan iemīļojuši vēsturnieki un arī mākslas vēsturnieki, jo viņi var izstrādāt pētījumus, apstrīdēt citu domas un nākt klajā ar jauniem secinājumiem. Jo mums nav rakstītas būvvestures; visa vēsture ir atrodama pašā būvē.” To sakot, Ronalds Lūsis īsi atgādina arī Doma celšanas vēsturi: 1211. gada jūlijā tiek iesvētīta zeme baznīcas celtniecībai, un pēdējo gadu pētījumi liecina, ka baznīcas celtniecība arī sākusies tajā pašā gadā (ne 1215. gadā, kā tika uzskatīts). “Tas nav izlasīts šeit, Domā, bet gan secināts, skatoties uz citām katedrālēm: kad notiek zemes iesvētīšana, būtībā tā ir saistīta ar būvniecības sākumu, nevis plānošanu. Tāpēc atliek vien iztēloties, kā tolaik šī baznīca tika celta un kā tas tika aprakstīts.”

CIŅA AR PAGĀJUŠĀ GADSIMTA SKARBUMU

Cilvēkus vienmēr interesējušas arī Doma ērģeles un to prospekts, kas gan gadus desmit nav redzams. “Šajos desmit gados bijuši pārtraukumi, kad nekas nav noticis. Tagad pilnībā ir pabeigta izpēte, un drīzumā vajadzētu sākties restaurācijai. Cilvēki pa desmit gadiem būs aizmirsuši, kā prospekts izskatījās, bet, ja arī atcerēsies, tad pēc restaurācijas tas būs krietni vien citādāks.” Ronalds paskaidro, ka “citādāks”

nozīmējot “greznāks”, jo pēdējā gadsimtā ar ērģeļu prospektu apgājušies diezgan skarbi: tas bija vairākkārt pārkrāsots, piekrāsojot visus nosēdumus un putekļus, un krāsas slānis vietām bija sasniedzis puscentimetra biezumu. “Detaļas atklājas, atsedzot krāsas slāņus, – tagad redzami rātskundziņi ar visām smalkajām pogām un cimdiem, kas bija izgriezti kokā.”

Tas redzams tuvplānā, lai gan – kurš no zāles šo skaistumu 26 metru augstumā varēs saskatīt... Bet vismaz zināsim, ka prospekts izskatās tā, kā tam jāizskatās.

KUR APGLABĀTS BĪSKAPS ALBERTS?

Ekskursiju sākam baznīcas altāra daļā, kur aplūkojams pirmā Iksšķiles bīskapa Meinarda kapa piemineklis (tas atrodas altāra daļas labajā pusē). 19. gadsimta restaurācijas pierakstos un fotogrāfijās redzams, ka tolaik šis apbedījums ticis atvērts un kapa piemineklis – restaurēts, jo tas bija diezgan sliktā stāvoklī. Vēl joprojām ir saglabājušies Johana Kristofa Broces zīmējumi, pēc kuriem Vilhelms Neimanis – arhitekts, mākslas vēsturnieks un Doma restaurācijas darbu vadītājs – mērogoja pieminekli dabā. Ziņas liecina, ka tolaik Meinarda pišļi vēl bija

Vitrāža “Doma pamatākmens iesvētīšana”; kancele un galvenais altāris

Rīgas Doma tornis; vitrāža “Madonna ar Jēzusbērnu”

GLUŽI KĀ
“POĒMĀ
PAR SKATUVI”.
VIESOS
NACIONĀLAJĀ
TEĀTRĪ

Lustra Lielajā zālē

atļauties plēst grīdu ārā, bet tas tiešām ir ievērojams fakts, ka mums rīpa ir jau astoņdesmit gadus! Vispār mūsu skatuves tehnika bija ļoti interesanta, taču ierobežotās vietas dēļ dekorācijas allaž atradušās vai nu uz ripas, vai nolaistas ar stangu palīdzību, vai iznestas no aizmugures." Iespējams, kādam šķiet, ka skatuve ir gluda un tukša telpa, taču šī rīpa ir brīnums ar piecām plāksnēm, kas vienlaikus var celties, grīmt un griezties. Kā tas varētu izskatīties, varam iztēloties un novērtēt, nokāpjot telpā zem skatuves. Ir iespaidīgi, un var tikai iedomāties, kā šeit izskatās brīdī, kad visi mehānismi darbojas...

"Paradoksāli – 1902. gadā, kad iekārtoja teātri, teica, ka tas ir moderni, jo bija astoņi (!) dekorāciju komplekti, ko varēja visādi variēt, jo nekāda dekorāciju ceha jau nebija."

Izstaigājot teātra pagrabstāvu, apmeklējam arī Aktieru zāli, kas ierīkota bijušā ogļu pagrabā un kurtuves vietā. Tā tapusi pēc kādreizējo teātra vadītāju, īpaši – teātra direktora vietnieka Zigfrīda Kalniņa iniciatīvas. Tagad te izrādi var noskatīties 100 skatītāju, vietas

Aktieru foajē

brīvi transformējot atbilstoši izrādes raksturam. Starp citu, tepat vien ir lūka, zem kuras visai netālu redzami gruntsūdeņi (Rīgā gruntsūdeņu līmenis ir visai augsts). Rīta Melnace vēl piebilst, ka tagad zāles sienas nokrāsotas neitrālā pelēkā tonī, kas padarot vieglāku tās izgaismošanu izrāžu laikā.

KUR PLAUKTOS DZĪVO PAT PĀVS

Ielūkojamies gan t. s. "magazīnā", kur glabājas dažādu repertuārā esošo izrāžu dekorācijas, mēbeles un rekvizīti, gan aktieru foajē – vietā, kur izrāžu laikā un pirms tām pulcējas aktieri, lai ātri pārgērbtos, iemestu aci spogulī vai vienkārši atpūstos brīdī, kamēr nav jābūt uz skatuves. "Aktieri šeit gaida galavārdu, visās ģērbtuvēs ir televizori, lai varētu sekot uz skatuves notiekošajam," nosaka gīde un ved mūs tālāk – ciemos pie rekvizitorēm un uz t. s. Lielo dāmu ģērbtūvi.

Ciemojoties pie rekvizitorēm, var tikai apbrīnot, ko visu izrādēm nākas sagādāt, jo vienā plauktā lepni tup pāvs, savukārt uz galda stāv pāris pudeļu šampanieša. Tiesa, alkohols uz skatuves dzerts netiek – to aizstājot ar kādu bezalkoholisko dzirkstošo dzērienu. Taču pankūkas, ko rekvizitoru meitenes cep izrādes "Skroderdienas Silmačos" vajadzībām, gan ir īstas – tad tās smaržo pa visu teātri! Tiesa,

liela daļa rekvizītu, kas izrādēs netiek izmantoti, glabājas lielajā noliktavā pagrabstāvā, bet dažāda laba mēbele un lampa savu vietu tagad atradusi, piemēram, trešajā jeb Lielo dāmu ģērbtuvē (tā ir turpat blakus rekvizītu telpai).

Kostīmu noliktavā glabājas visi repertuārā esošie izrāžu tērpi, kam allaž jābūt kārtīgiem, tīriem un nepieciešamajā brīdī pieejamiem. Savukārt kādreiz leģendārajā 7. aktieru ģērbtuvē nu ierīkota frizētava, kur pie dažādu krāsu un veidu frizūrām, bārdām, ūsām u. c. aksesuāriem pirms izrādēm tiek gan aktieri, gan aktrises.

Ekskursiju noslēdzam bibliotēkā, kur plauktos vietu atraduši gan iestudēto, gan savu kārtu gaidošo lugu eksemplāri un dažnedažādas ar teātri saistītas grāmatas. Pa ceļam uz teātra izeju Rīta Melnace parāda mums atslēgu dēli – tur ir atslēgas no visām teātra telpām – un dēli ar lodziņiem, kur uzrakstīti visu teātra darbinieku vārdi. "Ja cilvēks ir teātri, lodziņš ir vaļā, ja izgājis – pusaizvērts. Turklāt pirms izrādes te tiek nolikts visu iestudējumā nodarbināto aktieru saraksts. Ienākot teātri, aktieris parakstās sarakstā, un izrāžu vadītāja zina, ka viss ir kārtībā," viņa paskaidro un uz atvadām vēl nosaka: "Tiekamies izrādēs!"

Rekvizitoru darbnīcā

RĪGAS
LATVIEŠU BIEDRĪBA –
KULTŪRAS UN
IZGLĪTĪBAS
ŠŪPULIS

Zelta zāle

Rūdolfā Blaumaņa lugas savas pirmizrādes piedzīvojušas šajā teātrī?! Šeit notika arī Mūzikas komisijas rīkotais konkurss par latviešu operas libretu, kurā uzvarēja Artūra Krūmiņa darbs “Baņuta”. Bet 1912. gadā, kad jaunās mājas centrālā

daļa un zāle jau bija uzbūvētas, Pāvils Jurjāns te dibināja pirmo profesionālo Latviešu operas trupu – ar profesionālu orķestri, solistiem, kori un visu citu nepieciešamo operas darbam. Šeit ir latviešu profesionālās operas sākums. (Starp citu, arī teātris iestudēja atsevišķas operas – *aut. piez.*) “Latvju opera” savas pastāvēšanas laikā līdz 1919. gadam ir uzvedusi piecpadsmit operas, bet viss sākās ar Pētera Čaikovska operu “Jevgeņijs Oņegins”. Te iestudētas arī “Karmena”, “Rigoletto”, “Ivans Susaņins” u. c.”

Guntis Gailītis atgādina, ka tieši Lielajā zālē notiek arī visas vērienīgākās balles: “Ne bieži, bet notiek.” Pēc tam viņš vedina mūs tālāk uz zāles vestibulu un turpina savu stāstījumu: “Ir būtiska nama transformācija. Piemēram, paš-

Baltā zāle

laik Lielās zāles vestibilā ir gadījuma lietas un priekšmeti. Tomēr varam lepoties ar atjaunoto vitražu un lustrām, kurām gan vajadzētu atrast zudušos kristālus. Interjerā būtu nepieciešami arī aizkari, kā tas bijis autoru iecerēts.”

Taču tas viss prasa naudas līdzekļus, kuri pašiem – nelielam darbinieku kolektīvam – rūpīgi jāpelna ikdienas darbā, lai spētu namu ne tikai uzturēt kārtībā, bet arī veikt kapitālos remontdarbus. “Taču mums ir arī atbalstītāji, un par to mēs viņiem visiem esam pateicīgi!”

LATVIJAS KODS – JAŅA ROZENTĀLA FRESKĀ

Pa ceļam uz 3. stāvu, kur atrodas Lielā un Zelta zāle, nama saimnieks ar lepnumu rāda lielo vitražu kāpnēs. “Tā ir laime nelaimē, ka te savulaik bija Baltijas kara apgabala Virsnieku nams. Ja namā būtu ienākušas citas mazākas institūcijas, nevar zināt, kā te tagad izskatītos. Nams noteikti būtu sadalīts un piederētu dažādiem īpašniekiem, kā mēs to redzam citur. Šajā gadījumā pamatlietas tika saglabātas, nams nav pārbūvēts, lai gan daudz kas ir aizgājis nezināmus ceļus.”

Zelta zāles, ko Latvijas pirmās brīvvalsts laikā dēvēja par Mazo zāli, lepnums ir vienlaidu spogulis, kas kādreiz bija lielākais Baltijā. Staigājot pa šo brīnišķīgo telpu un baudot tās interjeru, Guntis Gailītis mums stāsta par Rīgas

Latviešu biedrības saistību ar Garlību Merķeli – vācbaltiešu mācītāju, publicistu, grāmatas “Latvieši” autoru: “1868. gadā, gadu pirms Merķeļa 100. dzimšanas dienas, viņa kapa vieta Katlakalnā bija aizaugusi un neviens par to nerūpējās. Tas bija jaundibinātās Rīgas Latviešu biedrības pirmais publiskais darbs: tika savākta nauda, izgatavots piemineklis un svinīgi uzlikts Merķelim kā latviešu aizstāvim.”

Jāpiebilst, ka Rīgas Latviešu biedrība savulaik nodarbojusies ar grāmatu izdošanu, piemēram, tā laidusi klajā pirmo plašāko enciklopēdiju latviešu valodā – RLB Konversācijas vārdnīcu četros sējumos. Tiem laikiem šis bijis ļoti vērienīgs projekts.

Atvadoties Guntis Gailītis vēl izrāda mums Kamīnzāli, kuras lepnums ir pēc Anša Cīruļa metiem darinātais kamīns, un vestibulu. “Šī ēka ir trīskāršs kultūras piemineklis ar valsts aizsardzības numuriem. Un noteikti vērtīgākā ir Jaņa Rozentāla veidotā freska uz fasādes. Tā ir absolūtā vērtība! Jūs pat nevarat iedomāties, kas uz tās attēlots! Tur ir simbolisks Latvijas kods – kas jādara, lai nācija dzīvotu, sevi veidotu, attīstītu un būtu dzīvotspējīga, progresīva! Freskas centrālajā kompozīcijā attēlotie alegoriskie tēli – Pērkons, Potrimps un Pīkols – simbolizē spēku, gudrību, daili... Labajā un kreisajā pusē attēloti līdzekļi šo mērķu sasniegšanai – tās ir kom-

pozīcijas “Māksla”, “Zinātne”, “Zemkopība” un “Rūpniecība,” saka Guntis Gailītis un novēl ikvienam rīdziniekam, vakarā ejot garām Rīgas Latviešu biedrības namam, paskatīties augšup un papriecēt acis un sirdi ar Jaņa Rozentāla meistardarbu.

“Bet par to visu vēsturnieki, nozaru profesionāļi un speciālisti ir aicināti rakstīt un izglītot mūsu sabiedrību, sagaidot Latvijas valsts simtgadi un Rīgas Latviešu biedrības 150 gadu jubileju 2018. gadā. Jo pie tā taču jāstrādā visiem kopīgi, vai ne?”

Jaņa Rozentāla veidotās freskas fragments

Lielā zāle

